

Kö för att flytta till Dis

Gated communities blir allt populärare i USA. Omkring sju miljoner amerikaner har bosatt sig bakom stängsel bevakade av vakter. Ytterligare miljontals lever i stängsellösa förorter där bara den kan bo som har råd. En ny sorts segregering hotar att spränga samhället.

Allt dåligt kommer, har vi lärt oss, från USA. Inte överraskande är det också amerikanerna som för decennier sedan började avfolka städerna till förmån för tråkiga sovstäder. Folk följer plånboken diktat och flyttar dit kvadratmetern kostar mindre och man inte behöver störas av medlemmar av andra socialklasser på andra sidan gatan.

Ibland kan ens nästa vara så påträngande att man ser sig tvungen att stänga in sig i en "gated community". Det hela är lika enkelt som det låter: man tar en villa, multiplicerar den med 500, 1 000 eller så, och bygger ett staket omkring. Man har stängt ute alla människor man inte vill bo med. Det råkar naturligtvis vara fattiga, socialfall och andra bråkmakare.

"Detta är första gången vi väljer våra grannar", säger Gerald Frug, professor i juridik på Harvard. "Städer har alltid varit platser där man har levt sida vid sida med folk man annars aldrig skulle ha träffat. Vad vi ser är ett nytt slags segregering."

Såg potentialen i outnyttjad mark

I början av 1990-talet hade Disney Co. en jordplätt som behövde användas. Kalle Ankas män hade nämligen utsett att souveniraffärer skulle blomstra utanför Disneyworld utanför Orlando i Florida. Deras intäkt kunde gå koncernen förbi. Man köpte därför upp landet utanför nöjesparken och använde det bara delvis. Då kom en marknadsföringsguru inom företaget på att man kunde höja sin profil ytterligare. Man ville visa sin sociala omtanke, använda resten av jordplätten och dessutom uppfylla gamle Walts dröm om en futuristisk stad.

Det som nu är Epcot och ingår i Disneyworld var nämligen tänkt av underhållningsmästaren att bli en futuristisk stad: namnet är en förkortning av Experimental Prototype Community of Tomorrow.

Disney är vårt tidevarvs nye gud. Inte bara

sker allt så som Disney har sagt, folk litat också på att Disney ska kunna rädda deras liv och vända allt till det bästa. När VD:n Michael Eisner 1991 förkunnade att Disney Co. skulle bygga en stad – inte en vanlig stad och inte en förort heller, utan en sentida version av sekelskiftetsmästaden – lämnade folk hus och hem för att följa honom.

En stad för alla

Vem som helst skulle kunna bo i Disneys stad. Den skulle inte vara som de där förfärliga gated communities. Det skulle finnas flotta villor, vanliga hus och lägenheter om vartannat. En skola skulle finnas mitt i staden, liksom små trevliga affärer samt en kyrka. Vilket samfund som skulle få hålla till där berodde på vem som betalade bäst.

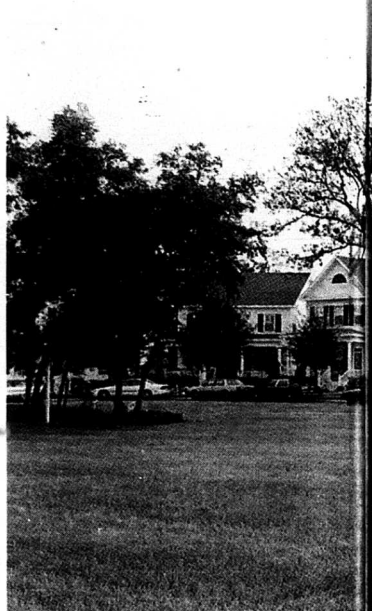
Folk skulle börja umgås igen. De skulle sitta på sina verandor i Floridas ständiga sommarvärme och bjuda in folk de såg passera, till fots eller på cykel. Det enda problemet var Orlando's myggor. Men dem kunde man leva med när Disney skulle göra resten av ens liv till ett enda stort besök på Disneyworld.

Celebration, Hyllning, var namnet som företagens PR-genier hade gett den nostalgiska futuristiska skapelsen. Och visst tackade folk Gud för Celebration. Så populära var de 474 första bostäderna, i olika sekelskiftesmodeller, att de fick lottas ut när de stod färdiga 1995. De lyckligt lottade som fick köpa en bostad gav upp sina karriärer för att flytta till Hyllningsstaden, som öppnade sina portar med 2 000 bostäder ett år senare. Folk står fortfarande på kö till de ytterligare 16 000 bostäder som planeras i Celebration.

Disney Co. hade inte helt glömt bort Walts futuristiska idéer. Visst hade man verandor och cyklar i stället för de skyskraper sammanlänkade med linbanor som Kalle Ankas skapare hade drömt om. Men man var också mån om att införliva de nyaste forskningsrönen när man nu byggde

Gamle Walt Disneys dröm om en futuristisk stad har förverkligats. Floridas Celebration är en idyllisk stad.

en ny stad och hade pengar att satsa på den.

Disney Co. är också med överallt i sin egen stad. Celebration Co. sköter samhället som öppnade 1996. Staden har planerats in i minsta detalj, som hur husens verandor får se ut. Landets främsta arkitekter, bland dem det äkta paret Andres Duany och Elizabeth Plater-Zyberk, tävlade om att få rita Disneys nya stad. Duany och Plater-Zyberk är också paret bakom Congress on New Urbanism, den rörelse som försöker göra gammalt till nytt och skapa städer i samma anda som för 100 år sedan.

De har bland annat ritat Kentlands, i Maryland utanför Washington DC, en stad i sam-

ma stil som Celebration (liksom sekelskiftets nostalgins startpunkt, Seaside inte långt från Celebration) – men utan Disneys pengar.

Disneyprägel lockade

Celebration har mindre att göra med New Urbanism än med Disneys självt, hävdar Jennifer Bradley, forskare i Urban Studies vid Brookingsinstitutet i Washington.

Och så lustigt! Det var just Disneytouchen invånarna ville ha. De slogs om att få flytta till Celebration för att de trodde på Disney. Inte ens "Zeuslådan", som registrerar varje telefonsamtal och varje webbplats man går till, gör dem upprörda.

Storslagen epik med tv-potential

The Glass Palace skulle man kunna beskriva som en sydostasiatisk Forsyte Saga eller möjligen Buddenbrooks. Från 1885 och ett drygt sekel framåt får vi följa tre generationer i imperialismens Indien.

Generationsroman

The Glass Palace
Amitav Ghosh
Harper Collins, 2000

Huvudperson i Amitav Ghoshes roman är till en början Rajkumar, en föräldralös pojke som blir rik på handel med teak i Burmas djungler. Han gifter sig med Dolly som var hovfröken hos den sista drottningen av Burma och som lever i en av britterna påtvängd exil i Indien. Dollys och ex-drottningens liv och vänner i den indiska landsflykten blir en tråd i Ghoshes intrikata gobeläng som omfattar tre generationer. Rajkumar och Dolly blir materiellt framgångsrika med familj, vänner och affärskontakter som sträcker sig från Calcutta till

Malackahalvön som alla vid denna tid är delar av det vidsträckt brittiska imperiet.

Fram till runt 1940 är The Glass Palace ett asiatiskt familjedrama med födsel, giftermål och dödsfall bland den lilla privilegierade elit som levde ganska bra och som efter bästa förmåga tog efter de utländska inkräkternas livsstil och värderingar. Men detta präkara liv mellan två världar kollapsar när andra världskriget bryter ut och japanerna invaderar Burma och Malackahalvön.

INTE BARÄ SÅ ATT Rajkumars livsverk förstörs, kriget ställer också den moraliska frågan till vilken värld denna inhemska överklass egentligen hör. Mot vem ska den vara lojal? Svårast blir det för den romang-

Indien inspirerar sina författare.

estalt som fram till krigets utbrott har varit en stolt och ganska okritisk indisk officer i den brittiska armén. Trots att han inser att engelsmännen har varit ganska hyggliga härskare finner han det allt svårare att slåss för en inkträtares räkning mot en annan, även om – och det är något som snabbt blir tydligt – de nya japanska herrarna är mycket brutala än de gamla.

Utän någon bli didaktisk för Ghosh en diskussion om lojalitet och imperialism. Varför ska indiska soldater än en gång offra sina liv i ett krig som inte är deras? Vore det inte rimligare att två sina händer och låta japaner och engels-

män slåss mot varandra för att, när kriget väl är avgjort, kämpa för den egna friheten? Många av 1900-talets stora ämnen får här sin gestaltning, men nu är de sedda från Calcuttas och Rangoons horisonter, inte från Londons eller Stockholms.

TROTS ATT ROMANEN sträcker sig över ett sekel och inte är mer än lite drygt 500 sidor får man aldrig intrycket att Ghosh måste hetsa fram handlingen – han förmår låta den framskrida med ett slags-episkt lugn och med stor dramatisk kraft. Det är förmell en traditionell roman där man hela tiden vänder blad av det gamla och föga postmoderna skälet att få veta hur det ska gå för alla de gestalter som man möter på dessa sidor.

Ghosh, som redan skrivit ett par uppmärksammade böcker, bland annat en historisk reseskildring från Egypten, är ytterligare en av dessa indier som har gjort den engelspråkiga romanen till ett spän-

nande äventyr. Naturligtvis finns det flera orsaker till detta men en av dem är att de, till skillnad från många av sina insulära kolleger, har något att berätta. Deras romaner handlar inte om äktenskaplig otrohet i Londons förorter eller om författarens egen medelålderskris, utan om de stora frågorna som har märkt vår tids historia. Rushdie, Seth, Ghosh, Mistry, Chandra och andra indiska författare skriver med en historisk medvetenhet som ger deras texter en mycket större täthet eller högre specifik vikt än vad de flesta av deras europeiska kolleger nuförtiden lyckas åstadkomma.

The Glass Palace är en oupphörligt underhållande roman. Med rätt skådespelare och rätt regissör och en väldig massa pengar skulle den kunna bli en miniserie i tv av samma dignitet som till exempel "Juvelen i kronan". Inbland får man till och med intryck av att Ghosh har sneglat på tv-formen när han har skrivit sin roman.